

Ks. dr hab. Janusz Lekan

Nauki teologiczne

Recenzja osiągnięć ks. dr. Sławomira Janusza Śledziewskiego ubiegającego się o nadanie stopnia doktora habilitowanego nauk teologicznych w dyscyplinie nauki teologiczne.

Wykonana na zlecenie Dziekana Wydziału Teologicznego UKSW ks. prof. dr hab. Piotra Tomasika z dnia 17 marca 2023 r.

1. Najważniejsze fakty z życiorysu zawodowego Kandydata

Ks. Sławomir Janusz Śledziewski (ur. 1967), kapłan diecezji łomżyńskiej (1995), rozpoczął studia magisterskie z teologii w Wyższym Seminarium Duchownym w Łomży (1986-1987), a następnie kontynuował je na Ludwig-Maximilian-Universität w Monachium. Studia te ukończył w 1995 r. obroną pracy *Todesproblematik in der modernen Eschatologie bei Karl Rahner, Ladislaus Boros, Gilbert Greshake und Joseph Ratzinger* ("Problematyka śmierci we współczesnej eschatologii u Karla Rahnera, Ladislausa Borosa, Gilberta Greshake i Josepha Ratzingera"). W tym samym roku rozpoczął studia doktoranckie w Monachium z zakresu teologii dogmatycznej pod kierownictwem ks. prof. Gerharda Ludwiga Müllera. Studia łączył z posługą duszpasterską w parafii św. Katarzyny ze Sieny w Monachium. W roku 2000 obronił pracę doktorską pod tytułem *Theologie der Schöpfung und die moderne Astrophysik - der christliche Schöpfungsglaube im Dialog zwischen Theologie und Naturwissenschaften* ("Teologia stworzenia i nowoczesna astrofizyka - chrześcijańska wiara w dialogu między teologią i naukami przyrodniczymi") uzyskując stopień doktora nauk teologicznych w zakresie teologii dogmatycznej. Konsultantem naukowym doktoratu z zakresu astronomii był prof. Harald Lesch. Ta interdyscyplinarna monografia naukowa, napisana w języku niemieckim, została wydana przez wydawnictwo Lang we Frankfurcie nad Menem. Znajomość języka niemieckiego została potwierdzona w roku 2000 zdaniem egzaminem państwowym w Goethe-Institut na poziomie C-2, uprawniającym do nauki języka niemieckiego.

Po powrocie do Polski i nostryfikacji doktoratu (na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, 27.01.2003) rozpoczął pracę dydaktyczną Wyższym Seminarium Duchownym w Łomży (2000-2012), gdzie prowadził wykłady z zakresu teologii dogmatycznej, filozofii przyrody, antropologii filozoficznej, teorii poznania, wstępu do filozofii oraz lektoratu języka niemieckiego. Jednocześnie prowadził zajęcia dydaktyczne w Instytucie Teologicznym w Łomży oraz Podyplomowym Studium Pastoralnym dla księży w Łomży.

Od października 2006 roku zatrudniony na stanowisku adiunkta na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym UKSW w Warszawie, do 2020 roku, kiedy to przeszedł na

Wydział Teologiczny tegoż Uniwersytetu. W latach 2010-2012 prowadził zajęcia dydaktyczne w Metropolitalnym Wyższym Seminarium Duchownym w Białymstoku.

Od 1 października 2012 do dziś pełni funkcję osobistego sekretarza Prefekta Kongregacji Nauki Wiary ks. Arcybiskupa Gerharda Ludwiga Müllera. Jednocześnie w latach 2010-2018 pracował w sekcji doktrynalnej tejże Kongregacji, co obejmowało nie tylko organizację sekretariatu, ale również prace z zakresu doktryny wiary. Jako sekretarz Kardynała Müllera brał udział w licznych konferencjach naukowych w ośrodkach akademickich na całym świecie, a także w wielu projektach z zakresu nauk teologicznych.

2. Ocena osiągnięcia naukowego

Habilitant przedstawił do oceny swoją książkę *Teologia Objawienia według Kardynała Gerharda Müllera* (Warszawa 2022, 291 ss). Publikacja została wydana w Wydawnictwie Naukowym Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego.

Tytuł publikacji wskazuje na główny problem badawczy, postawiony przez Autora. Określa nie tylko temat, ale również jego główne źródło. Aby dać odpowiedź na pytanie o wartość noetyczną teologii objawienia w ujęciu kard. G.L. Müllera, trzeba najpierw zapytać, czy słuszny był wybór tego autora przez naszego Habilitanta. Badając sylwetkę i dorobek niemieckiego Teologa można śmiało stwierdzić, iż Kardynał należy do uznanych, o wielkich oryginalnym dorobku, współczesnych teologów dogmatyków.

Bliskie towarzyszenie Kardynałowi przez tyle lat nie jest przeszkodą, lecz czynnikiem zdecydowanie ułatwiającym poznanie jego teologii. Uczestnictwo, w funkcji jego osobistego sekretarza, w wielu konferencjach naukowych, gdzie Kardynał prezentował swój dorobek czy też prace redakcyjne przy jego publikacjach sprawiły, iż teologia tego uznanego niemieckiego Teologa jest obszerniej i szczegółowiej znana ks. Śledziewskiemu, niż większości słuchaczy czy czytelników Kardynała. Potwierdzeniem wielkości teologicznej Kardynała mogą być słowa Benedykta XVI, cytowane przez Habilitanta w jego monografii: "*W słowie zaś pozdrowienia do księgi jubileuszowej z okazji 70. urodzin kardynała Müllera Benedykt XVI napisał te oto słowa: <<Podczas Twojego rzymskiego pobytu starałeś się zawsze być nie tylko uczonym, lecz także mędrce i ojcem Kościoła>>. Określenie kardynała Müllera Ojcem Kościoła, wypowiedziane przez tego wielkiego teologa, jest ogromną nobilitacją i wyróżnieniem*" (s. 18). Oczywiście, pojawia się w tym miejscu także pytanie o obiektywny dystans Habilitanta do osoby i twórczości naukowej Kardynała. Analiza publikacji ks. Śledziewskiego potwierdza, iż zazwyczaj mu się to udało: zachować obiektywny rygor w podejściu do analizowanych tekstów naukowych.

Wybrany temat tej dysertacji jest tematem bardzo ważnym i aktualnym w całym spektrum problematyki teologii dogmatycznej. Odnajduje swoje miejsce również w dialogu międzyreligijnym, gdyż jest szukaniem odpowiedzi na pytanie o możliwość poznania Boga. Specyfika teologii katolickiej wyraża się w tym, iż analiza danych objawienia nie tylko skupia

się na możliwości i drogach poznania objawiającego się nam Boga, ale również niesie w sobie tęsknotę za odkryciem pełnej prawdy o człowieku. Prawdy, która zawarta jest w Bożym samoobjawieniu się. Człowiek, pytając o sens Bożego objawienia, odkrywa, iż w nim nie tylko kryje się prawda apelująca do niego jako istoty rozumnej, zdolnej do odkrywania prawdy i tworzenia logicznego systemu poznania. Odkrywa, iż Bóg Jezusa Chrystusa objawia się w dziejach zbawienia człowieka jako jedność Troista, zapraszająca człowieka do uczestnictwa we wspólnocie życia Bożego. Jak podkreśla sam Kardynał *"Bóg chrześcijański nie tylko jedynie ukazuje się człowiekowi – jak w innych religiach – aby Go móc poznać, ale nasz Bóg udziela się człowiekowi – czyli obdarza go sobą – do tego stopnia, by ostatecznie włączyć go do swego Bożego życia. To samoudzielenie się rozpoczyna się już w akcie stwórczym człowieka, a kulminuje w akcie Wcielenia, gdzie Boski Logos staje się jednym z nas i spełnia się w akcie Zmartwychwstania, który jest ostatecznym złączeniem uwielbionego człowieczeństwa z Synem Bożym. To dzięki temu Człowieczeństwu Logosu każdy człowiek ma realną możliwość dojścia do tego, co Boskie, do życia Trójcy. I w tym właśnie zawiera się godność człowieka i jego partnerstwo oraz pełna komunია ze Stwórcą, Odkupicielem i Zbawcą"* (s. 19).

Wybór tego tematu jest również uzasadniony brakiem podjęcia go w dotychczasowej literaturze naukowej. Słusznie więc stwierdza Habilitant, że *"Status quaestionis omawianego zagadnienia wskazuje, że w Polsce i na świecie nie podjęto do tej pory całościowej analizy tematyki Objawienia według mogunckiego teologa, która wpisuje się w posoborową zmianę rozumienia pojęcia Objawienia, jako kwestia aktualna, żywa i doświadczana ciągle na nowo przez współczesnego człowieka"* (s. 20).

Właściwie została określona baza źródłowa dla uzyskania odpowiedzi na postawioną tezę. Habilitant nie tylko dotarł i zgromadził wszystkie niezbędne teksty źródłowe. Potrafił je właściwie uporządkować zgodnie z obraną tezą i metodologią działania. Wnikliwa analiza dorobku naukowego kardynała Müllera pozwala naszemu Autorowi wydobyć poszczególne elementy całościowego projektu naukowego dotyczącego oryginalnego projektu teologii Objawienia niemieckiego Teologa.

Na początku Autor stawia kluczowe pytania, na które będzie szukał odpowiedzi: *"Należy więc zadać sobie pytanie: co oznacza teologia Objawienia według Gerharda Ludwiga Müllera? Co wnosi ona w dzisiejszą dyskusję teologiczną i na ile pozwoli cywilizacji euroatlantyckiej wydostać się z kryzysu wiary, w jakim znalazł się postnowoczesny świat? Co jednak warunkuje poznanie Objawienia? W jaki sposób można wypracować współczesne pojęcie Objawienia, aby uwierzyć na nowo, że jest ono realne i dane nam przez Boga? Czy współczesny człowiek w ogóle jest w stanie uznać istnienie Boga, który się objawia? Czy może on być odbiorcą treści Bożego Objawienia i budować na nim swoje życie?"* (s. 21-22). Analizując dysertację ks. Śledziewskiego możemy wstępnie stwierdzić, iż stara się on tak usystematyzować badane źródła, aby dać odpowiedź na postawione pytania. Odpowiedź jawi się jasna, czy jednak w pełni wyczerpująca?

Monografia ks. Śledziewskiego prezentuje się jako publikacja zwarta, posiadająca logicznie uzasadnioną strukturę. Zamiarem Autora jest zbudowanie w miarę całościowego projektu teologii Objawienia w źródłowym ujęciu kard. Müllera. Uzasadnienie merytoryczne tego projektu to zamiar uporządkowania poglądów źródłowych (Kardynała), aby ukazać je współczesnemu czytelnikowi jako przykład wizji teologicznej zachowującej ciągłość dogmatu, a jednocześnie nowoczesnej w szukaniu odpowiedzi na pytania i problemy współczesnego człowieka i świata.

Pierwszym krokiem ku temu jest przedstawienie *status questionis* badanego zagadnienia (*Tło teologicznych badań nad kwestią Objawienia*, s. 25-62). To nie tylko stwierdzenie, iż do tej pory brak całościowego ujęcia tematu Objawienia tak, jak to ukazał w swojej twórczości teologicznej ks. kard. G.L. Müller. To również wskazanie, iż ta prawda jest interesująca dla współczesnego człowieka, ale nie zawsze ma on możliwość łatwego dotarcia do sedna problemu. Stąd Autor poświęca pierwszy rozdział wprowadzeniu nas w podstawowe aspekty teologicznych badań dotyczących Bożego Objawienia. Daje to czytelnikowi nie tylko podstawowe narzędzia poznawcze (metodologia: poznanie treści fundamentalnych pojęć), ale również zapoznaje go z najważniejszymi współczesnymi ujęciami teologii Objawienia. Powstaje w ten sposób niezbędne tło, aby móc ocenić wartość i nowość ujęcia tego tematu przez niemieckiego Kardynała. Stąd na koniec tego rozdziału Habilitant ukazuje podstawowe metodologiczne założenia ujęcia teologii Objawienia wg kard. Müllera. Słusznie zauważa, iż jego koncepcja "*ma charakter personalistyczny, akcentujący w sposób znaczący obiektywizm, a także realizm oraz odnoszący się zdecydowanie do wymiaru egzystencjalnego*" (s. 54).

Kolejny krok w prezentacji badanego zagadnienia dotyczy podejścia Kardynała do kwestii monizmu czy pluralizmu teologii religii (*Problem monizmu czy pluralizmu teologii religii*, s. 63-109). Wartością tego oglądu jest jego charakter inkluzywny, co warunkuje właściwe przestudiowanie monoteizmu w wydaniu chrześcijańskim. Poznajemy więc uzasadnione podejście krytyczne (nie krytykanckie!!) do teologii religii w ujęciu ekskluzywizmu i relatywistycznego pluralizmu, a następnie formy realizacji inkluzywizmu chrystocentrycznego. Odnosząc się do relacji Objawienia i innych religii w rozumieniu teologii katolickiej, Kardynał wskazuje na powrót współczesnych ujęć do poglądów wielu Ojców Kościoła i pisarzy kościelnych pierwszych wieków, czego potwierdzeniem jest nauczanie Soboru Watykańskiego II. Wskazując na rozszczenia współczesnej pluralistycznej teologii religii nie tylko punktuje ich błędne postulaty, ale jednocześnie ukazuje ich filozoficzne czy społeczne źródła. Zdecydowanie odrzuca sceptycyzm i agnostycyzm intelektualny, obecny dziś mocno w myśli zachodniej. Wskazuje na podstawowe błędy metodologiczne. Nasz Habilitant dobrze ukazuje wypunktowane przez wnikliwego dogmatyka niemieckiego główne aporie zwolenników pluralistycznej teologii religii. Rozdział kończy pozytywnym ukazaniem, iż w chrześcijaństwie chodzi o Boga, który na sposób swej łaski ukazuje się człowiekowi w historii w konkretnym miejscu i czasie w roli pośrednika (por. s. 103). Stąd podkreśla zasadność przyjęcia historyczno-osobowej koncepcji Objawienia, rozwiniętej w konstytucji *Dei Verbum*. Tym samym potwierdza, iż teologia niemieckiego Kardynała jest wierna duchowi Soboru Watykańskiego II.

Kolejny rozdział recenzowanej książki (*Teologiczna epistemologia Objawienia*, s. 111-168) podejmuje bardzo ważny aspekt badanej kwestii, a mianowicie teologiczną epistemologię Objawienia. Jest to realizacja ważnego postulat teologii Kardynała: konieczności refleksji naukowej nad wiarą. W naszym temacie zakłada to poznawalność Objawienia i zdolność człowieka do jego poznania. Tak widziana teologia, w kluczu personalistycznym, staje się spotkaniem z Objawieniem przez rozum w konkretnych uwarunkowaniach historycznych. Zdaniem Müllera dotyczy to rozumu indywidualnego i społecznego, stąd też ważnym aspektem poznawczym staje się tu Tradycja Kościoła. Uzasadnia to ukazując rozwój poznania Objawienia na przestrzeni wieków i wskazuje na zadania, jakie stoją dziś przed gnozeologią teologiczną. Kardynał konstruuje oryginalny model poznania teologicznego: "*nasze misterium poznawania osobowego daru wiary w aspekcie rozumienia, intelektu i wejścia naszego ducha w tajemnicę wiedzy Bożej w jakimś wymiarze*" (s. 123). Nie może się to dokonywać tylko w wymiarze wiary indywidualnej, lecz zawsze zapodmiotowanej w wierze Kościoła. Niemiecki teolog wskazuje na jej podstawowe *loci theologici*: Pismo Święte, Tradycję i Kerygmat, które dla niego są punktem odniesienia w tworzeniu własnej koncepcji teologii Objawienia. Habilitant słusznie zamyka ten rozdział krótką charakterystyką epistemologii teologicznej Objawienia według Müllera.

Kolejny rozdział książki ks. Śledziewskiego podejmuje bardzo ważny aspekt teologii objawienia, a mianowicie objawieniowy wymiar stworzenia (*Objawienie ktizjologiczne*, s.169-211). Idąc za myślą niemieckiego teologa ukazuje potrójny wymiar relacji Boga do stworzenia: Bóg, który zrodził nas słowem prawdy (Jk 1, 17-18); stworzenie bezosobowe odbijające blask Boga Stwórcy (Hbr 1,3) oraz stworzenie osobowe, które odbija światło Boże i jednocześnie jest zdolne do osobistej odpowiedzi w tej relacji. Właściwie wydobywa oryginalność myśli Kardynała w temacie objawieniowego waloru stworzenia, podkreślając dopełniającą się wizję objawienia kosmicznego (Stwórca) i objawienia historycznego (Zbawca). Porządkuje biblijne źródła objawienia się Stwórcy, by przejść do ukazania, iż samoobjawienie się Boga jako Stwórcy koncentruje się na człowieku. Konsekwencją tego jest ścisła relacja pomiędzy teologią objawienia a antropologią teologiczną. W ujęciu personalistycznym prowadzi to nas do odkrywania Stworzyciela w ludzkim byciu, w ludzkiej historii oraz w napięciu pomiędzy łaską i grzechem. Podsumowaniem rozdziału jest szkic teologii ktizjologiczno-objawieniowej, w którym na szczególną uwagę zasługuje ukazanie realizmu ktizjologicznego G.L. Müllera. Jego cechą jest uzasadniony realizm Boga Stwórcy i Jego stwórczego dzieła, jak i realizm ludzkiego poznania tej prawdy. Ubogaca to również rozumienie relacji natury i łaski, gdzie ta ostatnia jest komunią międzyosobową pomiędzy osobą człowieka a Osobami Bożymi.

Ostatni rozdział rozprawy Habilitanta (*Jezus Chrystus jako Objawiciel pleromiczny*, s. 213-251) jest ukazaniem teologii Objawienia w perspektywie chrystologicznej jako konsekwencja teologii uprawianej przez Kardynała w kluczu zdecydowanie chrystologicznym. Pierwszym aspektem jest podkreślenie, iż Chrystus objawia się przez całą swoją złożoną rzeczywistość. Za pomocą teologii kategoryjnej podkreśla, iż jest Rewelatorem zarówno w wymiarze indywidualnym, jak i społecznym, wspólnotowym. Ta konwergencja, utożsamiająca "ja" i "My" w jedno została według Kardynała przekazana

przez Chrystusa Jego Kościołowi. Idąc za św. Tomaszem wskazuje na Jezusa Chrystusa jako zasadę kategorialną Objawienia. W Nim zapodmiotowane są podporządkowane kategorie chrystyczne o charakterze objawieniowym. Pierwszą, wskazaną przez niemieckiego Teologa jest osoba Maryi. Wbrew negatywnym współczesnym prądom "antymaryjnym" słusznie uzasadnia historiozbawczą funkcję Dziewicy z Nazaretu. Drugą kategorią chrystyczną podporządkowaną jest Kościół. To rzeczywistość o fundamencie trynitarnym, realna i bardzo bogata. Jako podmiot wiary i jej przedmiot, jej treść, jest Kościół dziełem Objawienia Chrystusowego i trynitarnego. Rozdział kończy refleksja o Chrystusie jako zasadzie kategorialnej Objawienia. Jeśli jest to rodzaj podsumowania rozdziału, to użyty już w tym rozdziale taki sam tytuł jednego z paragrafów, nie do końca na to wskazuje.

Czy nasz Autor w pełni ukazał projekt teologii Objawienia w ujęciu kardynała G.L. Müllera i uzasadnił jego nowość? Należy dać pozytywną odpowiedź na to pytanie. Na podstawie lektury tej książki otrzymujemy obraz projektu teologii Objawienia, który z jednej strony mocno i żywo odwołuje się do Tradycji, a z drugiej stara się dać odpowiedź na pytanie co oznacza Boże Objawienie dla człowieka epoki postmodernistycznej. Autor słusznie podkreśla odpowiednie słownictwo oraz metody i kryteria, jakie stosuje niemiecki Teolog. Wskazuje, iż właściwie ukazana teologia Objawienia skutkuje poprawnym odczytaniem prawdy o Chrystusie, o Kościele i o człowieku. Wszystko w kluczu personalistycznym jako dialog zbawienia pomiędzy Bogiem a człowiekiem. W ten sposób *"Gerhard Ludwig Müller tworzy teologię Objawienia, zastępując teoretyczno-instruujące pojęcie Objawienia pojęciem charakteryzującym się komunikatywno-teoretycznymi aspektami, jak też historyczno-osobowym wydarzeniem Objawienia"* (s.253). Autor właściwie uzasadnia, iż teologia niemieckiego Kardynała jest źródłowo głęboko biblijna, umocowana historycznie, logicznie i systematycznie uporządkowana, mająca człowieka jako adresata Objawienia.

W swojej całości recenzowana monografia stanowi studium zwarte i logicznie uporządkowane. Ukazuje nie tylko zharmonizowany projekt teologii Objawienia kard. Müllera, ale również wydobywa źródła i fundamenty jego teologicznego myślenia. Na podstawie tego studium ks. Śledziwski zdołał potwierdzić umiejętność posługiwania się wszystkimi najważniejszymi cechami, jakie charakteryzują samodzielnego naukowca. Najpierw właściwie pod względem wartości teologicznej uporządkował bogaty dorobek naukowy Kardynała, a następnie wnikliwie go przeanalizował. Następnie uporządkował efekty swojej pracy zawierając je w pięciu rozdziałach, uporządkowanych zgodnie z logiką następstwa wynikającą z podjętego tematu badawczego. W swojej całości publikacja ta ukazuje, że proponowany przez niemieckiego Teologa projekt teologii Objawienia posiada charakter całościowy, zwarty teologicznie i oryginalny. Właściwie odpowiada na współczesne wyzwania i jest inspirujący dla współczesnych teologów.

Z punktu widzenia formalnego książka Habilitanta posiada wszystkie walory dobrej publikacji naukowej. Całość została podzielona na pięć równomiernych rozdziałów, posiada wstęp i zakończenie oraz wykaz zastosowanych skrótów. Bibliografia zawiera wszystkie publikacje źródłowe i pomocnicze, do jakich sięgał nasz Autor. Została ona prawidłowo podzielona teksty źródłowe i opracowania. Podział źródeł nie do końca jest jednak poprawny.

Wyodrębnienie na pierwszym miejscu pism G.L. Müllera jest jak najbardziej uzasadnione, choć może układ nie alfabetyczny, lecz chronologiczny lepiej ukazywałby od strony bibliograficznej rozwój teologii niemieckiego Teologa. Natomiast dział "Inne źródła" powinien być raczej nazwany "Dokumenty Magisterium Kościoła" i być umieszczony razem z Pismem Świętym w pierwszym dziale bibliografii. Ponadto te dokumenty papieskie czy soborowe nie zostały umieszczone zgodnie ze stopniem ich ważności dogmatycznej. Na podkreślenie natomiast zasługuje zróżnicowany dobór literatury przedmiotu.

Język recenzowanej publikacji jest właściwy teologicznie i stylistycznie. Większość dzieł źródłowych, z których korzystał ks. Śledziwski, nie zostało do tej pory przetłumaczonych na język polski, co znamionuje dobre opanowanie przez niego języka autora tekstów źródłowych. Raczej nie spotyka się kalek językowych, co ułatwia lekturę, choć trzeba przyznać, z racji na oryginalność niemieckiego Teologa, sam język teologiczny wymaga dobrego przygotowania i mocnego skupienia przy lekturze jego tekstów. Przypisy zostały uporządkowane w numeracji ciągłej dla całej publikacji. Sporządzone są prawidłowo, choć ograniczają się do podania danych bibliograficznych, natomiast zbyt mało wykorzystane dla uzupełnienia głównego tekstu w ciekawe dopowiedzenia i uzupełnienia.

Podsumowując, w publikacji ks. Sławomira Śledziewskiego, *Teologia Objawienia według Kardynała Gerharda Müllera*, otrzymujemy projekt, który z jednej strony jest krokiem naprzód w rozwoju teologii Objawienia, z drugiej zaś jej konkretną odpowiedzią na wyzwania, na jakie poznawanie Boga i Jego propozycji zbawienia napotyka w specyfice dzisiejszego świata i wobec problemów współczesnej antropologii, czyli braków w rozumieniu natury i powołania człowieka. Autor, poprawnie posługując się metodą systematyczno-personalistyczną, właściwie odczytał i przedstawił projekt teologii Objawienia według niemieckiego Teologa. Wskazał na aktualność i w pewnym stopniu wzorczość jego biblijnych, teologicznych i zawsze historiozbowczych analiz. Potrafił wskazać też krytycznie na momentami zbyt spekulatywny ukazanie teologii Objawienia przez Kardynała. Może momentami brakuje jednak bardziej osobiście zaangażowanych obserwacji Autora przy ukazywaniu poszczególnych punktów teologicznego projektu kard. Müllera. Jednak całość syntezy, opracowanej przez Habilitanta, tworzy zwarty całościowo, choć może nie wyczerpujący projekt teologiczny. Niewątpliwie godny polecenia tym wszystkim, których interesuje współczesna teologia Objawienia.

Wobec powyższego stwierdzam, że poddana recenzji publikacja ks. Sławomira Śledziewskiego, *Teologia Objawienia według Kardynała Gerharda Müllera*, w pełni odpowiada wymogom stawianym tego rodzaju publikacjom w przewodzie habilitacyjnym.

3. Pozostałe osiągnięcia naukowo - badawcze

Ks. Śledziewski, po zakończeniu studiów doktoranckich w Monachium, podjął powierzone mu wykłady i prowadził stałą pracę badawczą, której efektem są różnego rodzaju publikacje naukowe. Odpowiadają one konkretnym obszarom zainteresowań naukowych Habilitanta, stąd można je pogrupować zgodnie z ich tematyką.

Pierwszym obszarem jest problematyka relacji teologii i nauk przyrodniczych, a więc kwestie interdyscyplinarne, zarówno dotyczące pojęć podstawowych, jak i konkretnych obszarów i zagadnień. Punktem wyjścia było podjęcie wzajemnych powiązań pomiędzy teologicznym traktatem o stworzeniu a astrofizyką (*Nauka o stworzeniu w dialogu z astrofizyką*), a następnie ogólne spojrzenie na aktualność podejmowanych badań w teologii na przełomie tysiącleci, widzianych w perspektywie spotkania nauk przyrodniczych i teologii (*Problematyka teologiczna na początku trzeciego tysiąclecia z perspektywy relacji nauk przyrodniczych i teologii; Rozumienie czasu i przestrzeni z perspektywy teologicznej*). Kolejną kwestią o charakterze ogólnym jest wpływ przesłania biblijnego na konkret tworzonej przez człowieka cywilizacji (*Wpływ Biblii na cywilizację. Biblia a nauki przyrodnicze*) czy inspiracje myśli Jana Pawła II dla dialogu nauki i wiary (*Die Bedeutung Johannes Paul II. in der Auseinandersetzung zwischen Theologie und Naturwissenschaften; Jan Paweł II o nauce*). Podejmuje też zagadnienia bardziej szczegółowe, dotyczące wybranych problemów w ich perspektywie interdyscyplinarnej (*Die Debatte über die Schöpfung im Bezug auf die Ökologie; Relacje między teologią a naukami przyrodniczymi w kontekście edukacji*), badając przenikanie się obu obszarów nie tylko na płaszczyźnie wysiłku intelektualnego, ale też rozwoju duchowego człowieka (*Życie duchowe naukowców*). Są to studia zwarte, publikowane jako rozdziały w pracach zbiorowych i artykuły w czasopismach naukowych, zarówno w języku polskim, jak i niemieckim. Znamionują wiedzę Habilitanta z zakresu obu pól badawczych. Świadczy o tym nie tylko właściwe metodologicznie stawianie problemu i jego eksplikacja, ale także bogaty aparat bibliograficzny. Może w nielicznych przypadkach chciałoby się oczekiwać trochę bardziej dokładniejszego pogłębienia niektórych aspektów badanych zagadnień. Reasumując, publikacje należące do tego cyklu tematycznego charakteryzują się rygiem naukowym i właściwie zastosowanym warsztatem metodologicznym.

Drugim obszarem zainteresowań badawczych ks. Śledziewskiego, które zaowocowały publikacjami naukowymi, jest specyfika współczesnej teologii niemieckiej. Niewątpliwie studia doktoranckie na uniwersytecie w Monachium, jak i wieloletnie towarzyszenie, również na niwie naukowej, niemieckiemu Kardynałowi predysponują Habilitanta do podejmowania kwestii teologicznych tego obszaru. Teologia niemiecka początku XXI wieku nie stanowi jednolitego zwanego przekazu. W wielu przypadkach widać podążanie za prądami współczesnej filozofii i kultury, zdominowanymi przez zdeformowaną wizję człowieka jako podmiotu poznawczego. Habilitant zwraca uwagę, że w teologii prowadzi to do stawiania człowieka z jego egzystencjalnymi niepokojami jako kryterium prawdy teologicznej. Widzimy współcześnie, iż taka wizja staje się też teologicznym źródłem inspiracji poglądów tzw. niemieckiej drogi synodalnej. Zdaniem ks. Śledziewskiego odpowiedzią na ten chaos

poznawczy winna być promocja teologię autorów, których teologia daje pewność znalezienia solidnego gruntu (*Gerhard L. Müller* - po polsku i niemiecku; *Aus christlicher Verantwortung. Europäische Gedanken im Denken von Joseph Ratzinger/Benedikt XVI*). Dotyczy to nie tylko teologów katolickich (*Chrystologia Dietricha Bonhoeffera* - czyli *Wcielony Bóg w bezreligijnym świecie*). Badania nad teologią niemiecką nie wyczerpują się jedynie w opublikowanych artykułach naukowych. Z racji na obowiązki prywatnego sekretarza niemieckiego Kardynała nasz Habilitant na różny sposób zgłębia i propaguje idee teologii uprawianej przez jednego z największych żyjących teologów w świecie. Efektem tego są choćby tłumaczenie licznych dzieł Kardynała na język polski, a przez to umożliwienie polskiemu czytelnikowi kontaktu z bogatą myślą niemieckiego Teologa.

Badania prowadzone w różnych obszarach nauk teologicznych zaowocowały publikacją innych artykułów naukowych. Dotyczy to choćby polskiej teologii (*Polska myśl duchowa na przykładzie ks. Prof. Czesława Stanisław Bartnika - kapłana i wielkiego teologia*) i jej upowszechniania na gruncie niemieckim (*Der katholische Glaube in Polen nach 1989*). W jego publikacjach spotkamy też zainteresowanie kwestiami eschatologicznymi (*Problem śmierci we współczesnej eschatologii*), jak i antropologicznymi (*Miłość w antropologii biblijnej małżeństwa i rodziny według opisu dziejów stworzenia człowieka w nauczaniu papieża Franciszka*). Inne tematy dotyczą ogólniejszej refleksji na zbawczym wymiarze chrześcijaństwa (*Refleksje na temat Wielkiego Jubileuszu Chrześcijaństwa*) i odnajdywaniem w nim miłosiernego oblicza Boga (*The Incarnational Sense of God's Mercy*).

Podsumowując należy stwierdzić, iż publikacje naukowe ks. Śledziewskiego charakteryzuje solidność metodologiczna i źródłowa. Trzy artykuły ukazały się w czasopismach (*Studia Ecologiae et Bioethicae; Studia Warmińskie*) znajdujących się w bazach *Scopus* i *ERIH PLUS*. Dwa inne artykuły zostały opublikowane w czasopismach (*Studia Nauk Teologicznych PAN; Studia Gdańskie*) znajdujących się w bazie *ERIH PLUS*. Pozostałe jego artykuły stanowią w dużej mierze rozdziały w publikacjach zbiorowych. To znamionuje aktywność Habilitanta we wspólnych projektach naukowych, zdolność do współpracy i stale poszerzające się horyzonty naukowe.

Zgodnie z danymi przedstawionymi przez Habilitanta, jest on współautorem opracowań zbiorowych, zarówno w języku polskim, jak i niemieckim. Potwierdza to zdolność ks. Śledziewskiego do aktywnej i twórczej współpracy na polu rozwoju nauk teologicznych. Opierając się na danych przez niego udostępnionych, Habilitant nie wykazał dorobku jeśli chodzi o następujące kryteria oceny: sumaryczny *impact factor* według listy *Journal Citation Reports* (JCR), liczba cytowań publikacji według bazy *Web of Science*, indeksu *Hirscha* według bazy *Web of Science*. Może to być spowodowane dwoma czynnikami. Pierwszy może wynikać z tego, iż teologia często wydaje się nie być przez te gremia uznawana za równoprawną naukę. Drugi związany jest ze specyfiką miejsca rozwoju ścieżki naukowej i zaangażowania swojej teologicznej wiedzy w służbie Kościoła (prace Kongregacji Nauki Wiary) i promocji teologii kard. G.L. Müllera. To zaś oznaczało zagłębianie się w konkretne problemy wiary, by znaleźć teologicznie wiarygodną na nie odpowiedź, jak i pozwalało widzieć z bliska bogactwo teologii niemieckiego Kardynała.

Ocena istotnej działalności naukowej

Niewątpliwie ks. dr Sławomir Śledziwski jest nie tylko teologiem o pogłębionym warsztacie naukowym, na co wskazują jego publikacje, ale również z łatwością dociera z wynikami swojej pracy badawczej do szerszego kręgu odbiorców. Czyni to nie tylko przez teksty pisane, ale również poprzez prowadzone wykłady akademickie i aktywny udział w kongresach i sympozjach naukowych, zarówno w kraju, jak i za granicą.

Habilitant posiada w swojej aktywności teologicznej udział w dziesięciu konferencjach naukowych, krajowych (7) i międzynarodowych (3). W większości był to aktywny współudział w organizacji tych konferencji, a tylko na trzech wygłosił przygotowane tematycznie referaty. Tematyka tych wystąpień dotyka różnych obszarów teologicznych zainteresowań ks. Śledziewskiego. Temat podjęty na konferencji w Fuldzie dotyczył ogólnej oceny wiary chrześcijańskiej na tle przemian dokonujących się w Polsce (*Zur Lage des christlichen Glaubens in Polen nach 1989*). W Warszawie dzielił się swoimi przemyśleniami z jednego z głównych obszarów swoich naukowych zainteresowań (*Relacje między teologią a naukami przyrodniczymi w kontekście edukacji*). Zaś na innej konferencji w tym mieście podjął temat dotyczący percepcji nauczania papieskiego magisterium (*Esortazione apostolica postsinodale 'Amoris Laetitia' del Santo Padre Francesco*). Znajomość języków obcych niewątpliwie ułatwia Habilitantowi udział, czynny i bierny, w konferencjach poświęconych konkretnej tematyce teologicznej.

Dydaktyczna działalność naukowa ks. Śledziewskiego związana jest przede wszystkim z Wyższym Seminarium Duchownym Diecezji Łomżyńskiej jako integralnej części Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. W latach 2000-2012 prowadził on wykłady kursoryczne z teologii dogmatycznej, filozofii przyrody, antropologii filozoficznej, teorii poznania, wstępu do filozofii oraz lektoratu języka niemieckiego. Jednocześnie był wykładowcą w Instytucie Teologicznym w Łomży oraz w Podyplomowym Studium Pastoralnym dla duchowieństwa w Łomży. Przez kilka lat prowadził zajęcia dydaktyczne w Metropolitalnym Wyższym Seminarium Duchownym w Białymstoku. W latach 2006-2020 Habilitant prowadzi zajęcia jako adiunkt na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym UKSW w Warszawie, a od 2020 na Wydziale Teologicznym tejże uczelni. Tematyka tych wykładów, zarówno z teologii jak i filozofii, znamionuje szeroką wiedzę Habilitanta i systematyczny wysiłek jej pogłębiania i aktualizacji. Ta kilkunastoletnia praktyka pracy dydaktycznej niewątpliwie dała ks. Śledziwskiemu możliwość rozwoju warsztatu teologicznego i usprawniła jego pracę naukowo-badawczą. Jednocześnie jego działalność dydaktyczna wykracza poza granice kraju. Prowadził serie wykładów z teologii dogmatycznej dla katechetów w Chicago (2016-2018). Trzeba też zauważyć, że ks. Śledziwski realizował proces dydaktyczny również w ramach konsultacji naukowych dla studentów przygotowujących prace magisterskie (sam wypromował 7 magistrów) oraz brał udział w egzaminach wstępnych i w komisjach egzaminacyjnych podczas egzaminów magisterskich.

Naukowa działalność ks. Śledziewskiego dokonywała się również w ramach pracy w Kongregacji Nauki Wiary, gdzie realizowane przez niego tematy wymagały pewnej i pogłębionej wiedzy teologicznej, a jednocześnie stawały się wyzwaniem, które mobilizowały do poszerzania własnego warsztatu naukowego. Te umiejętności wykorzystał również przy współpracy na niwie naukowej z kard. G.L. Müllerem jako jego naukowy sekretarz. Dzięki temu uczestniczył w bardzo wielu konferencjach naukowych na całym świecie, jak też w różnych projektach teologicznych. Działalność ta koncentrowała się na interdyscyplinarnym upowszechnianiu nauczania niemieckiego Teologa, kwerendzie materiałów dotyczących jego osoby i nauczania, współredagowaniu jego publikacji. Wyrażała się również w tłumaczeniu na język polski jego książek (*Msza święta. Źródło chrześcijańskiego życia; Ubóstwo; Ubóstwo i godność człowieka; Benedykt XVI i Papież Franciszek*) lub konsultacji polskich tłumaczeń dokonanych przez innych autorów (np. *Listy o kapłaństwie*).

Habilitant nie posiada w swoim dorobku samodzielnego kierownictwa grantów naukowych. Natomiast bierze udział w grantie *Katecheo.pl – nowe narzędzie katechetyczne*, który swym zakresem obejmuje działania prowadzące do utworzenia zintegrowanej platformy dla nowego modelu kształcenia w zakresie katechezy. Odbił również staż wraz ze współpracą naukową z prof. Mariano Bizzarri z Uniwersytetu La Sapienza w Rzymie, badając relacje pomiędzy osobistymi przekonaniem i praktykami religijnymi a zdrowiem człowieka. Inny staż naukowy, zrealizowany przez Habilitanta, odbył się w ramach The European Branche przy Uniwersytecie North West U.S.A i dotyczył problematyki relacji teologii i nauk przyrodniczych. Ponadto przez 10 lat (2012-2022) uczestniczył w projekcie innowacyjnych modeli naukowych badających wpływ na młodego człowieka w jego duchowym rozwoju. Te staże i projekty niewątpliwie wpłynęły do rozwoju naukowy ks. Śledziewskiego, pogłębianie wiedzy i warsztatu naukowego, jak również na umiejętność współpracy naukowej z naukowcami w kraju i zagranicą.

Działalność naukowa naszego Habilitanta realizowała się również poprzez prace w ramach polskich i międzynarodowych towarzystw naukowych. Jest członkiem polskiego Towarzystwa Teologów Dogmatyków. Współpracuje z Radą Naukową Wydawnictwa *Episteme* Wszechnicy Mazurskiej w Olecku i Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej UKSW w Warszawie. Ponadto aktywnie współpracuje z Instytutem Josepha Ratzingera w Regensburgu. W ramach realizacji swoich projektów naukowych korzystał z biblioteki specjalistycznej tego Instytutu. Wspiera jego prace jako członek korespondent. Wymiernym efektem tego jest choćby współredakcja książki pamiątkowej *Der dreifaltige Gott. Christlicher Glaube im säkularen Zeitalter* (2017). Zdobyta wiedza służyła w przygotowaniu tekstów naukowych wygłaszanych i publikowanych. Obszarami dzielenia się nią były różne formy popularyzacji nauki, zarówno podczas konferencji i spotkań upowszechniających wiedzę teologiczną, jak i poprzez środki przekazu czy publikacje tekstów popularnonaukowych na łamach czasopism czy w Internecie.

Całość jego dorobku naukowego dostępna jest poprzez numer jego ORCID: 0000-0001-9357-2152.

Podsumowując, uwzględniając całość osiągnięć naukowo-badawczych ks. Sławomira Janusza Śledziewskiego oraz jego dorobku w zakresie dydaktyki i popularyzacji nauki oraz współpracy międzynarodowej, ich ocenę uważam za pozytywną.

Wniosek końcowy

Po uważnej analizie książki, *Teologia Objawienia według Kardynała Gerharda Müllera*, oraz pozostałego dorobku naukowego ks. Sławomira Śledziewskiego mogę stwierdzić, iż całość badań i działalności naukowej Habilitanta zasługuje na bardzo dobrą ocenę. Nie jest to może ocena wybitna, gdyż brak jest osiągnięć w kilku wymaganych kryteriach (dotyczących choćby cytowalności jego publikacji), lecz warto w tym miejscu pamiętać o specyfice publikacji teologicznych i bardzo ograniczonej dostępności ich publikowania w periodykach znajdujących się na listach WoS, Scopus czy ERIH. Oczywiście, nie usprawiedliwia to we wszystkim tych braków. Jednak pod uwagę trzeba brać całościowy obraz wszelkiej działalności naukowo-dydaktycznej Habilitanta. Widać na nim sylwetkę człowieka zaangażowanego, systematycznego w pracy, stale podnoszącego swoje kwalifikacje. Przygotowana rozprawa, opublikowane artykuły, udział w wielu konferencjach naukowych wskazują na to, iż jest on dobrym specjalistą z obszaru teologii dogmatycznej i rokuje dobre nadzieje na samodzielnego naukowca. Potrafi łączyć specyfikę badań teologicznych z ich upowszechnianiem dostępnym dla szerszego grona. Podejmowana przez niego problematyka jest nie tylko zacieśniona do intelektualnie sprecyzowanych kwestii, ale jednocześnie bardzo otwarta na egzystencjalne problemy współczesnego człowieka, który ma tyle trudności, aby widzieć związek teologii i nauk przyrodniczych. Upowszechnianie dorobku teologicznego kard. Müllera staje się z jednej strony ukazaniem propozycji konkretnych odpowiedzi na wyzwania, jakie współczesny świat stawia przed przekazem prawdy Objawienia. Z drugiej wpisuje się w starożytną formułę szkół teologicznych, gdzie uczniowie nie tylko słuchali Mistrza, ale upowszechniając jego wiedzę zgłębiali ją i poszerzali.

Powyższe wskazuje na jego osobisty i istotny wkład w rozwój teologii dogmatycznej w okresie po otrzymaniu stopnia doktora. To wszystko uprawnia, w moim przekonaniu, do dopuszczenia ks. Sławomira Śledziewskiego do dalszych etapów przewodu habilitacyjnego.

Lublin, 16 maja 2023 r.

ks. dr hab. Janusz Lekan, prof. KUL

